

ЛАБОРАТОРІЯ
ЗАКОНОДАВЧИХ
ІНІЦІАТИВ
www.parliament.org.ua

Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом:

особливі взаємини,
засновані на цінностях

2012 рік

Автор огляду: **Микола КУЗЬО**

Координатори проекту: **Олександр СИНЬООКИЙ, Денис ЧЕРНІКОВ**

Публікацію готували: **В'ячеслав ШРАМОВИЧ, Олександр ЗАСЛАВСЬКИЙ, Марія КОВАЛЬ**

© М. Кузьо, 2012.

© ГО «Лабораторія законодавчих ініціатив», 2012.

Лабораторія законодавчих ініціатив – український аналітичний центр, місією якого є розвиток демократичних цінностей, формування ефективної та збалансованої державної політики, розвиток політичної та правової культури громадян і політиків.

Ключові напрями досліджень: верховенство права та громадянське суспільство; робота парламенту; конституційна та адміністративна реформа; вибори і політичні партії; місцеве самоврядування та регіональна політика; публічні фінанси; інформаційна політика; євроінтеграція. Організація готує інформаційно-аналітичні матеріали та дослідження з означених тем, проводить публічні заходи й громадські кампанії, здійснює моніторинг діяльності Верховної Ради та політичних процесів. Лабораторія законодавчих ініціатив здійснює освітньо-мережеві програми «Школа професійної журналістики Нова Україна», «Українська школа політичних студій», є співзасновником Мережі підтримки реформ та інших громадських ініціатив, видає журнал «Часопис Парламент».

<http://mpr.in.ua>

<http://csln.info>

ЗМІСТ

Вступ		2
Розділ 1	Чому ЄС укладає Угоди про асоціацію та з якими країнами?	3
Розділ 2	Про що свідчитиме укладення Угоди про асоціацію між Україною та ЄС?	6
Розділ 3	Європейські цінності - фундамент та наскрізна складова Угоди про асоціацію	9
Розділ 4	Угода про асоціацію - орієнтир для політичних реформ в Україні	12
Розділ 5	Україна та ЄС: спільні дії у світі	14
Розділ 6	Економічна інтеграція: вільна торгівля за спільними правилами та стандартами	15
Розділ 7	Соціально-економічні та інші сфери співпраці, що охоплені Угодою про асоціацію: стандарти та напрями для політики перетворень	20
Розділ 8	Європейський простір свободи, безпеки і правосуддя	27
Розділ 9	Набрання чинності Угодою про асоціацію. Виконання та втілення можливостей УА: виклик для держави та всього суспільства	30
Розділ 10	Асоціація з ЄС - європейська пригода України. Замість висновків	34
Додатки		36

Вступ

Після п'яти з половиною років переговорів Україна та ЄС завершили підготовку до укладання наймасштабнішого та найамбітнішого для Сторін двостороннього документу за всю історію їх відносин – Угоди про асоціацію (УА).

Угоди про асоціацію є особливим видом міжнародних угод, які ЄС укладає із третіми країнами. Як свідчить історичний досвід, такі угоди Європейський Союз укладає з країнами, з якими готовий розвивати міцні тривалі «особливі відносини», що ґрунтуються на взаємній довірі та повазі до спільних цінностей. Більше того, часто такі Угоди передували приєднанню держав до Європейського Союзу.

Масштабність та комплексність Угоди підтверджують доволі поширену тезу про те, що УА, з набранням чинності, могла б стати основою та орієнтиром для важливих комплексних і системних політичних, соціально-економічних, правових та інституційних реформ в Україні, та остаточно підтвердити вибір європейської моделі суспільного та економічного розвитку.

Цей стислий огляд робить свій внесок в осмислення природи, значення та змісту Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, а також пропонує виклад її основних положень, викликів та завдань, що постануть у зв'язку з її імплементацією. Безумовно це лише загальний аналіз УА, своєрідний вступ до цієї масштабної за обсягом та змістом Угоди, яка пронизана не тільки значними змістовними положеннями, а й безліччю посилань на існуючі європейські та міжнародні стандарти у відповідних сферах.

Попри зазначений обсяг та зміст Угоди, а також закладені у ній взаємні та односторонні зобов'язання Сторін, включаючи великий масив зобов'язань України щодо наближення свого законодавства та практики його застосування до права Європейського Союзу та відповідних міжнародних стандартів, УА більшою мірою є інструментом та обсягом можливостей, які ще слід, засукавши рукава та зосередивши волю, реалізувати та наповнити конкретними досягненнями і здобутками, відчутними для кожного українського громадянина.

Саме виходячи з цього розуміння вже сьогодні слід розпочати ознайомлення з Угодою, залучивши якомога ширше коло зацікавлених сторін з тим, щоб у подальшому реалізувати її потенціал якомога повніше та ефективніше.

Розділ 1. Чому ЄС укладає Угоди про асоціацію та з якими країнами?

Під асоціацією у праві міжнародних організацій розуміють залучення певної держави до об'єднання держав, яке в будь-якому випадку за обсягом прав та обов'язків є вужчим від повноправного членства.

У праві ЄС можна виокремити дві форми налагодження відносин асоціації: (1) асоціація із заморськими країнами – суверенними територіями відповідно до частини четвертої Договору про функціонування Європейського Союзу (ДФЄС) і (2) запровадження асоціації відповідно до статті 217 ДФЄС.

Так, на основі частини четвертої Договору про функціонування Європейського Союзу (ДФЄС) ЄС запроваджує відносини асоціації з неєвропейськими країнами і суверенними територіями, які підтримують, в силу обставин, що склались історично, з переліченими у цій статті державами-членами, зокрема з Данією, Францією, Нідерландами та Сполученим Королівством, особливі стосунки. Йдеться, зокрема, про такі країни і суверенні території як Гренландія, Нова Каледонія, Французька Полінезія, Французькі Південні та Антарктичні території, Острови Уолліс та Футуна, Майотта, Сен-П'єр і Мікелон, Аруба, Нідерландські Антильські острови, Кайманові острови, Фолклендські острови, Південна Джорджія та Південні Сандвічеві острови та ін.

Метою такої асоціації є сприяння економічному і соціальному розвитку цих країн і суверенних територій, та встановлення тісних економічних відносин між ними і усім Союзом. Найважливішими елементами співпраці в таких угодах є односторонні митні преференції, сприяння експорту, фінансова допомога і недискримінація у регулюванні свободи підприємницької діяльності і надання послуг.

В свою чергу, **стаття 217 ДФЄС (колишня Ст. 310 Договору про заснування Європейської Спільноти), означає, що Європейський союз може укласти угоди з однією або більше третіми країнами або міжнародними організаціями, що запроваджують асоціацію, включаючи взаємні права та обов'язки, спільні дії та спеціальні процедури.**

Згідно з пануючою думкою ця стаття містить норму, що визначає власну предметну сферу регулювання і уможливорює більш гнучкі, **менші за обсягом, особливі відносини з ЄС, аніж ті, які передбачає вступ.** В будь-якому разі, предметна сфера, що може регулюватись угодами про асоціацію, є доволі складним питанням, та, як свідчить практика, залежить від конкретної угоди.

Щодо угод про асоціацію, укладених **відповідно до статті 217 ДФЄС**, то на сьогодні можна виділити два типи: асоціація європейських країн розглядається переважно в контексті приготування до вступу та асоціація з неєвропейськими країнами, що розглядається, в основному, у контексті політики ЄС, спрямованої на розвиток цих країн.

Таким чином, підсумовуючи, Угода про асоціацію є особливою угодою у системі договорів Європейського Союзу, що укладається відповідно до статті 217 ДФЄС і яка, у випадку її укладення з європейською країною у розумінні статті 49 ДЄС, може трактуватись як така, що готує відповідну країну до вступу, але водночас такого однозначного зобов'язання не містить. Угоди про асоціацію, на сьогодні – це угоди з одразу з кількома учасниками на одній із сторін, зокрема у

випадку з Україною іншою Стороною угоди будуть Європейський Союз, Європейська Спільнота з атомної енергії (Євроатом) та 27 держав-членів ЄС, а також, швидше за все, Хорватія.

Угоди про асоціацію з метою підготовки асоційованої країни до вступу в ЄС:

у 1960-ті роки - Греція та Туреччина;

у 1970-ті роки - Мальта та Кіпр;

у 1990-ті роки - Болгарія, Естонія, Латвія, Литва, Польща, Румунія, Словаччина, Словенія, Угорщина, Чехія;

у 2000-ні роки - Албанія, Боснія і Герцеговина, Македонія, Сербія, Хорватія.

Угоди про асоціацію з неєвропейськими країнами з метою надання допомоги у їх розвитку: Угоди про партнерство з африканськими, карибськими та тихоокеанськими державами (укладені протягом 1960-2000 рр.), з середземноморськими країнами – Алжиром, Марокко, Тунісом, Єгиптом, Сирією, Ліваном, Ізраїлем (укладені протягом 1990-2000 рр.), з Південно-Африканською Республікою (1999 р.) та Чилі (2002 р.).

Угоди про асоціацію, як альтернатива членству в ЄС: Угода про європейський економічний простір (1992 р.) з Австрією, Ісландією, Ліхтенштейном, Норвегією, Фінляндією і Швецією.

Поряд з цим слід також зауважити, що назва угоди «Угода про асоціацію» не означає, що остання власне є такою у правовому сенсі, у разі, якщо підставою її укладення для ЄС не є стаття 217 ДФЄС¹, натомість, якщо Угода, навіть з іншою назвою, укладена відповідно до цієї статті, то вважатиметься, з точки зору права, угодою про асоціацію².

Як приклад, слід згадати важливе положення Договору про Європейський Союз, введене Лісабонським Договором, - статтю 8 ДЄС, згідно з якою *Європейський Союз розвиває особливі відносини з сусідніми країнами для створення на основі цінностей Союзу простору добробуту та добросусідства, якому притаманні близькі та мирні стосунки на засадах співпраці. Для цього ЄС може укладати окремі угоди з відповідними країнами.*

Звідси, для Угоди про асоціацію між Україною та ЄС (УА), щоб бути угодою про асоціацію в правовому розумінні, ключове значення матиме права підстава її укладення зі сторони Європейського Союзу, а саме закріплене посилання на статтю 217 ДФЄС у рішенні Ради ЄС про укладання УА.

Практичне значення цього аспекту полягає у тому, що правова кваліфікація угоди як угоди про асоціацію, дозволяє залучати до її реалізації

¹ Приклад: Тимчасова Угода про асоціацію з Палестинською автономією.

² Приклад: Угода про європейський економічний простір 1992 року, Угода про торгівлю, розвиток і співробітництво з Південно-Африканською республікою 1999 року.

та впровадження відповідне законодавство ЄС (acquis ЄС) щодо відносин асоціації, включаючи існуючий масив практики Суду ЄС.

Так, наприклад, Суд ЄС встановив, що угодам про асоціацію притаманне створення **«особливих привілейованих з ЄС відносин та можливість, принаймні, у певній мірі, брати участь у системі Спільноти»³** та, до певної міри, долучати асоційовану країну до реалізації завдань, для досягнення яких і був створений Союз. Крім того, значна частина положень УА є нормами прямої дії (хоча це залежить від конкретної угоди), що гарантує права суб'єктів, фізичних та юридичних осіб, у ЄС.

На сьогодні позитивним сигналом у цьому контексті є рішення Європейського Парламенту від 1 грудня 2011 року, в Преамбулі якого, зокрема, говориться, що **«майбутня Угода про асоціацію з Україною анонсує нове покоління угод про асоціацію відповідно до статті 217 ДФЄС...»**.

Проте остаточна правова підстава буде визначена у згаданому рішенні Ради ЄС.

³ Рішення Суду ЄС від 30 вересня 1987 р. у справі 12/86 «Demirel» (European Court Reports.– 1987.– P. 3719, para. 9).

Розділ 2. Про що свідчитиме укладення УА між Україною та ЄС?

Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 01.07.11 № 2411 визначає інтеграцію України у європейський політичний, економічний та правовий простір як один із пріоритетів зовнішньої політики держави, поряд з гарантуванням конституційних прав і свобод людини, захистом державного суверенітету, територіальною цілісністю, тощо.

Україна досить тривалий час підкреслювала визначальну роль угоди про асоціацію. У посланні Президента України до Парламенту (2002 р.) було окреслено триступеневий алгоритм вступу до ЄС: 2003-2004 рр. – проведення переговорного процесу та підписання угоди про асоціацію; 2004-2007 рр. – виконання процедур, необхідних для набуття чинності угоди про асоціацію; 2007-2011 – повне виконання угоди про асоціацію та Копенгагенських критеріїв та, як наслідок, створення реальних передумов для вступу України до ЄС⁴.

Протягом 2005-2006 років Україна здобула важливі аргументи у діалозі з ЄС – зокрема у 2006 році вона отримала статус країни з ринковою економікою, що свідчило про успішність здійснюваних економічних реформ.

У 2005 році був схвалений План дій Україна – ЄС, який передбачав укладення в подальшому «нової посиленої Угоди». Україна сприймала План дій як показовий документ, виконання якого засвідчило б відданість європейському курсу та готовність і здатність здійснювати необхідні перетворення, перевести відносини на якісно вищий рівень.

З підписанням угоди про асоціацію з Україною, ЄС започатковує процес укладення нового типу угод про асоціацію, які за своїм змістом охоплюватимуть максимально широке коло питань взаємного інтересу, базуватимуться на попередньому досвіді ЄС, але виходитимуть за його межі у частині сприяння політичним та економічним реформам, необхідним для досягнення європейських стандартів, які значною мірою співпадатимуть із критеріями членства в ЄС.

У зв'язку з цим, існують великі сподівання щодо мети, завдань, змісту та характеру угоди не лише в Україні, але і в ЄС та тих пострадянських країнах, які обрали шлях європейської інтеграції – адже угода з Україною стане для них своєрідним взірцем, який буде використовуватись під час укладення таких нових угод на заміну угод про партнерство та співробітництво.

Значення угоди про асоціацію для України слід розглядати **крізь призму двох напрямів: по-перше, з точки зору подальшої інтеграції України до ЄС, а по-друге, з точки зору стратегії розвитку України.**

Угода стане не просто двостороннім документом, який визначатиме правову базу відносин між Україною та ЄС, а насамперед, визначатиме стратегічні політичні та соціально-економічні пріоритети для України, стане свого роду орієнтиром для подальшого розвитку держави.

Як уже згадувалось, ще одним важливим аспектом Угоди про асоціацію для України є те, що саме цей тип угод використовувався для підготовки майбутнього

⁴ Паралельно з цим Україна мала створити з ЄС зону вільної торгівлі (до 2004), привести своє законодавство у відповідність до законодавства ЄС (до 2007) та створити з ЄС митний союз (до 2007).

вступу країн до ЄС⁵. З іншого боку, прямого правового зв'язку між укладенням угоди про асоціацію та отриманням статусу держави-кандидата немає.

Разом з тим, на сьогодні в Угоді закріплено визнання «європейської ідентичності України», що разом із статтею статті 49 ДЄС часто трактується (щоправда переважно Українською Стороною) як непрямий спосіб фіксації європейської перспективи нашої держави.

В будь-якому разі, УА **«не визначає наперед майбутній розвиток відносин між Україною та ЄС»**.

У той же час, сам зміст Угоди однозначно свідчить про її інтеграційний характер: за результатами імплементації УА Україна інтегрується у внутрішній ринок ЄС і зможе підійти до виконання Копенгагенських та Мадридських критеріїв членства в Євросоюзі.

В свою чергу, **термін «політична асоціація» в контексті особливостей угод про асоціацію, описаних вище, означає досягнення особливих відносин, заснованих на спільних цінностях, цілях та завданнях, визначених, зокрема, в установчих договорах ЄС. «Економічна інтеграція» – це поступова інтеграція України до внутрішнього ринку ЄС.**

В цілому ж Україна та ЄС мають намір укласти УА виходячи із таких обставин як:

- близькі історичні зв'язки та дедалі міцніші відносини між Україною та ЄС;
- бажання посилити та розширити двосторонні відносини в амбіційний та інноваційний спосіб;
- спільні цінності та бажання досягати спільні цілі;
- європейську ідентичність України та підтримку європейської інтеграції громадянами України;
- визнання ЄС того, що Україна, як європейська країна, поділяє спільну історію і спільні цінності з державами-членами Європейського Союзу, і налаштована просувати ці цінності.

Крім того, укладення угоди про асоціацію з Україною зі сторони Європейського Союзу є підтвердженням визнання європейських прагнень України. Разом з тим, вже згадана **політична асоціація і економічна інтеграція України з Європейським Союзом залежатимуть від прогресу в імплементації УА, а також від досягнень України в забезпеченні поваги до спільних цінностей і прогресу в наближенні з ЄС у політичній, економічній і правовій сферах.**

Сторони також визначили цілі та завдання УА, насамперед такі як:

а) сприяння поступовому зближенню України та ЄС, що ґрунтується на спільних цінностях та близьких і привілейованих зв'язках, включаючи поглиблення відносин асоціації через участь України в політиках ЄС, програмах та агентствах ЄС;

б) створення нових відповідних рамок для відносин асоціації: політичних, правових та інституційних;

в) створення належних умов для посилення економічної та торговельної співпраці, що веде до поступової інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС;

⁵ Греція, Туреччина, країни Східної Європи, Туреччина та Західні Балкани

г) підтримка зусиль України в повному переході до функціонуючої ринкової економіки, у т. ч. шляхом наближення законодавства України до законодавства ЄС.

д) підтримка та посилення регіонального та міжнародного миру і стабільності відповідно до основних принципів міжнародного права;

е) посилення співпраці у сфері правосуддя, свободи та безпеки з метою утвердження верховенства права та поваги до прав людини і основоположних свобод;

є) створення умов для дедалі тіснішої співпраці у інших сферах, що становлять взаємний інтерес, що означає можливість поширити відносини асоціації, по суті, на будь-яке питання.

Отже, враховуючи наведений контекст, причини та цілі укладення УА, Сторони означили амбітний та детальний порядок денний співпраці, що, серед іншого, передбачає усвідомлення, розуміння Україною нового стандарту відносин з ЄС, необхідності нових підходів в облаштуванні внутрішньодержавного життя.

В подальших розділах Угоди згаданий контекст та цілі розкриваються, наскільки це можливо, детально, конкретизуючи згадані цілі та визначаючи механізми їх досягнення. Проте, що найважливіше, УА фіксує готовність Сторін, насамперед України, реалізовувати Угоду відповідно до спільних цінностей та принципів, які є фундаментом та пронизують усі складові угоди, становлять її найбільш значущий, суттєвий елемент.

Розділ 3. Європейські цінності - фундамент та наскрізна складова УА

Європейський Союз як об'єднання держав згідно з його установчими договорами має на меті підтримку та розвиток спільних для його держав-членів цінностей. В цілому, ЄС втілює загальнолюдські гуманістичні модерні цінності, а звідси – людина, її гідність лежать в основі діяльності як ЄС, так і його держав-членів.

Так, згідно зі статтею 2 Договору про Європейський Союз, останній засновано на цінностях **поваги до людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права та поваги до прав людини, зокрема осіб, що належать до меншин. Ці цінності є спільними для всіх держав-членів, які в свою чергу є суспільствами, де панує плюралізм, недискримінація, толерантність, правосуддя, солідарність та рівність жінок і чоловіків.**

Важливо, що наведені цінності є в осерді не тільки внутрішньої діяльності та політики ЄС і його держав-членів, а після набуття чинності Лісабонського Договору набули юридичного значення й у їх зовнішній політиці. Так, пунктом 5 статті 3 Договору про Європейський Союз передбачено, що у своїх відносинах зі світом ЄС підтримує та **поширює свої цінності** та інтереси, сприяє захисту своїх громадян, **підтримує мир, безпеку та сталий розвиток** планети, солідарність та взаємну повагу народів, вільну справедливу торгівлю, викорінення бідності та **захист прав людини**, зокрема прав дитини, а також суворе дотримання й розвиток міжнародного права, зокрема дотримання принципів Статуту ООН.

Крім того, Лісабонський Договір надав юридично обов'язкового статусу Хартії засадничих прав Європейського Союзу та передбачає приєднання ЄС як організації (оскільки всі держави-члени уже є учасниками) до Європейської конвенції про захист прав людини і основних свобод. У цьому зв'язку ЄС чітко окреслює відповідні громадянські, політичні, економічні і соціальні права, які є юридично обов'язковими не тільки для Європейського Союзу і його інститутів, але й для держав-членів у процесі імплементації його рішень.

Так, вказана Хартія, яка ґрунтується на фундаментальних правах і свободах, проголошених в Європейській конвенції з прав людини, конституційних традиціях держав-членів, Соціальній хартії Ради Європи, Хартії основних соціальних прав працівників («Соціальна хартія») та інших міжнародних конвенціях, членами яких є держави-члени ЄС або сам ЄС, містить перелік всіх основних прав у шести основних категоріях: гідність, свобода, рівність, солідарність, громадянство і правосуддя. Вона також проголошує додаткові права, які не містяться в Європейській конвенції з прав людини, зокрема: захист даних, біоетика і право на ефективне управління, а також соціальні права, що мають бути забезпечені в компаніях, зокрема, право працівників на отримання інформації, ведення переговорів і здійснення колективних заходів - страйків.

Європейський Союз ставить людську особистість – гідність людини – в осереддя своєї діяльності. Ідея людської гідності тісно пов'язана з європейською культурою. Узагальнюючи можна сказати, що людська гідність трактується у Європейському Союзі як така, що є абсолютною і притаманна людині в силу факту її народження, є невід'ємною та однаковою для всіх. Саме цей філософський підхід

до розуміння гідності як універсальної цінності знайшов свій розвиток у праві держав-членів ЄС та продовжує втілюватись у праві ЄС.

Також наведений перелік прав доповнюється завданням ЄС щодо запровадження громадянства Союзу, створення простору свободи, безпеки та правосуддя, сприяння збереженню та розвитку спільних цінностей, водночас шануючи розмаїття культур і традицій народів Європи, а також національну ідентичність держав-членів та організацію їхньої публічної влади на національному, регіональному та місцевому рівнях.

На додаток, установчими договорами встановлено, що ЄС функціонує з метою сталого розвитку Європи, який ґрунтується на збалансованому економічному зростанні та ціновій стабільності, конкурентоспроможній соціальній ринковій економіці, спрямованій на цілковиту зайнятість та соціальний прогрес, та високому рівні захисту і дедалі кращому стані довкілля.

Важливими є також принципи, на яких засновано основне та найбільш видиме досягнення ЄС – внутрішній ринок, зокрема: вільний рух осіб, товарів, послуг та капіталу, а також свобода підприємницької діяльності.

Загалом, зазначені цілі призвели до формування важливих фундаментальних свобод Європейського Союзу. Створюючи більше об'єднання, що включає 27 держав, ЄС встановив свободу руху осіб без внутрішніх кордонів між членами цього об'єднання. Це означає, зокрема, свободу пересування працівників, свободу здійснення підприємницької діяльності, свободу надання послуг, вільний рух товарів і вільний рух капіталу. Ці основні свободи гарантують діловим людям – бізнесу - свободу прийняття бізнес-рішень, працівникам - свободу вибору місця роботи і споживачам - свободу вибору між максимально можливим розмаїттям товарів та послуг. Свобода конкуренції, в свою чергу, дозволяє компаніям пропонувати свої товари та послуги незрівнянно ширшому колу потенційних клієнтів. Працівники можуть шукати роботу і змінювати її відповідно до їх власних бажань та інтересів на всій території ЄС. Споживачі можуть вибрати найдешевші та кращі продукти з набагато більшого асортименту товарів, що також є результатом посилення конкуренції⁶.

У зв'язку з цим слід також наголосити, що право ЄС закріплює принципи субсидіарності та пропорційності, рівного ставлення, правової визначеності та законних очікувань - ключові принципи здійснення повноважень ЄС, діяльності його інститутів, а також держав-членів. Принцип субсидіарності, зокрема, означає, що відповідні рішення приймаються та/або заходи здійснюються на вищому рівні лише у тому разі, якщо вони ефективно не можуть бути здійснені на відповідному нижчому – державному, регіональному чи локальному – рівні. Водночас принцип пропорційності означає, що всі заходи органів влади мають бути пропорційними, належними та не виходити за межі того, що необхідно для досягнення відповідних цілей. Принципи правової визначеності та законних очікувань означають, що будь-

⁶ Тим не менш, у ЄС в певних випадках досі діють перехідні правила для громадян держав-членів, що вступили в ЄС 1 травня 2004 року та 1 січня 2007 року. Договори про вступ цих країн містяться винятки, зокрема, щодо вільного пересування робочої сили, свободи надання послуг і свободи здійснення підприємницької діяльності. У результаті, «старі» держави-члени ЄС можуть обмежити вільне пересування працівників, які є громадянами «нових» держав-членів на строк до семи років, надаючи доступ до ринку праці відповідно до національних законів або двосторонніх угод.

який захід чи законодавство мають бути чіткими, наскільки це можливо зрозумілими та не можуть порушувати очікування осіб, які виникли у зв'язку з дією цього законодавства, що забезпечує громадян та бізнес від раптових та різких змін у законодавстві.

Цінності та принципи, на яких засновано ЄС, насамперед в частині прав людини, є інтегральною частиною права Європейського Союзу як загальний принцип права, дотримання якого є необхідним при здійсненні будь-яких дій як органами влади, так і в приватному секторі.

Ці фундаментальні права в державах-членах ЄС гарантуються на трьох рівнях – на рівні національного права, міжнародних угод (наприклад – Європейська Конвенція з прав людини), а також на рівні всього Європейського Союзу.

Як уже зазначалось, укладення УА з Україною є свого роду визнанням зі сторони ЄС того, що Україна як європейська країна поділяє спільну історію і спільні цінності з державами-членами Європейського Союзу, і, найважливіше, налаштована просувати ці цінності, покращувати їх практичне втілення.

Положення Угоди про асоціацію щодо **загальних принципів**, на основі яких буде здійснюватись виконання Угоди, є **фундаментом відносин асоціації між Україною та ЄС. Їх практичне втілення та застосування у всіх сферах – основа з якої Сторони зобов'язуються виходити при практичному застосуванні УА та тлумаченні всіх її положень. Закріплення в Угоді загальних принципів разом з відсиланням до спільних з ЄС і його державами-членами цінностей та принципів свідчить про спільний намір та зобов'язання щодо їх практичного втілення, поглиблення та розвитку відповідно до загальноєвропейської практики та законодавства.**

В УА чітко зазначається, що **основу внутрішньої та зовнішньої політики Сторін формуватимуть такі принципи:**

«повага до демократичних принципів, прав людини та основоположних свобод, як визначено, зокрема в Гельсінському Заключному акті та Паризькій хартії для нової Європи, а також в інших відповідних документах щодо захисту прав людини, серед них Загальна декларація прав людини ООН і Європейська конвенція з прав людини та основоположних свобод, а також повага до принципу верховенства права⁷».

Вказані принципи, відповідно, вважатимуться Сторонами суттєвими елементами УА.

У зв'язку з цим центральними принципами для посилення відносин між Сторонами визначено верховенство права, належне врядування, боротьбу з корупцією, боротьбу з різними формами транснаціональної організованої злочинності і тероризмом, просування сталого розвитку і ефективної багатосторонності у вирішенні міжнародних проблем.

Також як основу відносин Сторін визначено принципи вільної ринкової економіки.

⁷ Позначення. жирн. авт.

Розділ 4. УА - орієнтир для політичних реформ в Україні

Як уже зазначалося вище, однією з цілей УА є розвиток і зміцнення між Україною та ЄС політичного діалогу в усіх сферах, що становлять спільний інтерес.

Важливим завданням політичного діалогу з питань реформ визначається зміцнення поваги до демократичних принципів, верховенства права та належного врядування, прав людини та фундаментальних свобод, включаючи права осіб, що належать до національних меншин, недискримінацію осіб, які належать до меншин, повагу до різноманітності, а також внесок у консолідацію внутрішніх політичних реформ.

Так, Україна та ЄС зобов'язуються співпрацювати з метою забезпечення того, щоб їхня внутрішня політика базувалася на спільних принципах, зокрема таких як стабільність та дієвість демократичних інституцій, верховенство права, повага до прав людини та фундаментальних свобод.

УА закріплює положення згідно якого згадані принципи формуватимуть основу внутрішньої політики як України, так і ЄС.

Виходячи із існуючого стану двосторонніх взаємин, серед іншого, політичний діалог між Україною та ЄС стосуватиметься найважливіших сфер, пов'язаних з облаштуванням демократичної правової держави, зокрема щодо:

1) Посилення стабільності, незалежності та ефективності функціонування установ, що здійснюють забезпечення впровадження демократії та верховенства права, зокрема:

- просування процесу всеохоплюючої конституційної реформи згідно з відповідними рекомендаціями Венеціанської Комісії;
- зміцнення функціонування місцевого та регіонального самоврядування, у тому числі з урахуванням відповідних стандартів, передбачених Європейською хартією місцевого самоврядування;
- реформування та посилення спроможності системи державного управління в Україні на основі оцінок та стандартів SIGMA;
- забезпечення ефективності виборчої системи й умов та практики з метою проведення виборів відповідно до міжнародних стандартів демократичних виборів та рекомендацій ОБСЄ/Бюро демократичних інститутів та прав людини;
- забезпечення незалежності судової влади та ефективності судів і органів прокуратури, а також правоохоронних органів, зокрема продовження реформування судової системи для подальшого посилення незалежності, неупередженості та професіоналізму судової гілки влади.

2) Забезпечення поваги до прав людини та основних свобод шляхом всебічної співпраці у цій сфері, охоплюючи як індивідуальні випадки, так і питання, що стосуються інструментів міжнародного права у галузі прав людини. Ця співпраця включатиме:

- імплементацію міжнародних і регіональних стандартів з прав людини;
- посилення правових та адміністративних рамок, необхідних для забезпечення свободи вираження поглядів, приділяючи при цьому особливу увагу засобам масової інформації та правам журналістів;

- посилення обізнаності правоохоронних органів та судів щодо поваги до права на свободу мирного зібрання, зокрема шляхом обміну найкращими практиками, навчання та співпраці стосовно імплементації норм законодавства;

- залучення громадян до процесу прийняття рішень, зокрема через діяльність організацій громадянського суспільства;

- забезпечення дотримання прав осіб, які належать до меншин та боротьба з дискримінацією;

- боротьба проти тортур, нелюдського та принизливого поведження, зокрема шляхом вдосконалення законодавчої бази та поліпшення умов утримання під вартою, зокрема, що стосується досудового та адміністративного утримання, з метою ефективного вирішення проблем свавільного тримання під вартою, а також поліпшення умов тримання під вартою усіх ув'язнених, як у місцях досудового утримання, так і утримання після засудження;

- забезпечення дотримання прав профспілок і основних трудових стандартів, заснованих на конвенціях Міжнародної організації праці, включаючи ефективне застосування колективного договору.

Крім того, важливою складовою співпраці у форматі політичного діалогу буде боротьба з корупцією та налагодження ефективного державного управління відповідно до принципів належного врядування, що застосовуються в ЄС.

Розділ 5. Україна та ЄС: спільні дії у світі

Положення відповідного розділу УА у цій частині **спрямовані на поступове зближення та узгодження позицій України та ЄС із питань міжнародної політики та відносин**, включаючи питання міжнародної безпеки, **для більш глибокого залучення України до Європейської зони безпеки**.

За аналогією з Лісабонським Договором, Україна та ЄС підтвердили, що **спільні цінності та принципи визначатимуть їх співпрацю у сфері зовнішніх зносин**.

Інструментами діалогу та співпраці у цій сфері, деякими з яких Україна користується уже досить активно, може бути приєднання України до заяв ЄС із зовнішньополітичних питань, узгодження позицій на міжнародних форумах, у тому числі при опрацюванні чи прийнятті позицій у міжнародних організаціях, формуванні їх порядку денного, а також спільні консультації, дії та ініціативи, підтримка дій іншої Сторони.

Так, Сторони згідно із відповідним розділом УА зобов'язуються, зокрема, розглядати питання попередження конфліктів і антикризового управління, регіональної стабільності, роззброєння, нерозповсюдження, контролю над озброєннями та експортом зброї.

Також закладаються підстави для започаткування або поглиблення співпраці щодо:

- зміцнення миру та міжнародного правосуддя шляхом ратифікації і імплементації Римського статуту Міжнародного кримінального суду;
- більш активної участі України у цивільних та військових операціях ЄС з подолання кризових ситуацій, а також у відповідних навчаннях і тренуваннях, зокрема тих, що проводяться в рамках Спільної політики безпеки та оборони;
- налагодження контактів з Європейським Оборонним Агентством для обговорення питань, пов'язаних з удосконаленням військових спроможностей, включаючи питання технічного характеру;
- нерозповсюдження зброї масового знищення, роззброєння та боротьби з незаконною торгівлею зброєю;
- боротьби з тероризмом.

Згадані питання обговорюватимуться в рамках нових інституцій Україна – ЄС, що будуть створені відповідно до УА, зокрема Саміту, Ради асоціації, Комітету асоціації, тощо. Крім того, політичний діалог відбуватиметься через регулярні зустрічі представників на рівні політичних директорів, Політико-безпекового комітету та експертів з окремих питань, а також у рамках ООН, ОБСЄ та інших міжнародних організацій.

Розділ 6. Економічна інтеграція: вільна торгівля за спільними правилами та стандартами

Створення спільного ринку, де товари, люди, послуги і капітал рухаються вільно, було однією з головних цілей Договору про Європейську Економічну Спільноту, створену в 1957 році. Єдиний європейський акт 1986 року надав новий імпульс для досягнення цієї мети та замінив термін «спільний ринок» на «внутрішній ринок», визначивши його як «... простір без внутрішніх кордонів, з вільним пересуванням товарів, осіб, послуг і капіталу відповідно до положень Договору».

Біла книга підготовлена лордом Кокфільдом визначила більше 300 заходів, що мали бути вжиті для приведення національних ринків всіх держав-членів в один економічний простір без внутрішніх кордонів. Формування цього внутрішнього ринку завершилося 31 грудня 1992 року.

У той час як Спільнота мала компетенцію приймати всі необхідні заходи з метою встановлення внутрішнього ринку для забезпечення згаданих чотирьох свобод, було важко передбачити заздалегідь, які саме труднощі слід буде долати. У період до завершення внутрішнього ринку Європейська Економічна Спільнота (ЄЕС) забезпечувала узгодження в державах-членах законодавства, яке безпосередньо впливало на створення та належне функціонування внутрішнього ринку.

Тим не менш, підхід, що ґрунтувався на детальній законодавчій гармонізації національних технічних стандартів на всій території ЄЕС, був занадто повільним та складним для досягнення мети створення внутрішнього ринку.

З цієї причини був визначений новий підхід до технічної гармонізації та гармонізації стандартів. Так, директиви, що приймалися відповідно до цього нового підходу встановлювали «основні вимоги», насамперед щодо безпеки, а також процедури перевірки відповідно до яких здійснювалось визначення відповідності продукту встановленим вимогам, і якщо продукт відповідав цим вимогам, йому присвоювалося маркування СЕ. Відповідно держава-член не могла на підставі власних технічних вимог відмовити такому продукту у доступі на свій національний ринок. Зазначений новий підхід являв собою продовження безпосереднього застосування принципу взаємного визнання.

Після більш ніж 15-річного застосування вказаного підходу, він показав себе ефективним інструментом для досягнення внутрішнього ринку. Тому були прийняті нові заходи на його основі з метою запобігання новим технічним бар'єрам у торгівлі всередині Спільноти та гармонізації європейських стандартів Європейськими органами стандартизації.

Вільний рух товарів є основою внутрішнього ринку і включає в себе:

- усунення всіх перешкод в торгівлі, таких як митні збори і збори, що мають еквівалентну дію;
- усунення кількісних обмежень, і всі заходи, що мають рівнозначний ефект, хоча і з чітко визначеними винятками;
- заборону дискримінаційних внутрішніх податків на товари з інших держав-членів;

- заборону державної допомоги та субсидій без дозволу Європейської Комісії;
- боротьбу з дискримінацією в сфері державних закупівель як товарів, так і послуг. Так, держави-члени часто надавали перевагу національним компаніям за великими державними контрактами на поставку товарів, робіт і послуг за державний кошт, включаючи кошти місцевих громад. ЄС прийняв ряд рішучих заходів, спрямованих на усунення та попередження таких випадків.

Вільний рух людей і послуг дозволяє громадянам країн ЄС працювати на всій його території, зокрема як найманим працівникам, а також як самозайнятим особам, тобто вести власну справу. На сьогодні є ще деякі перешкоди для повного здійснення прав, пов'язаних із вільним рухом робочої сили, здійсненням підприємницької діяльності і наданням послуг, особливо стосовно взаємного визнання професійних кваліфікацій. Проте, ЄС вже впроваджує ряд всеосяжних заходів для усунення таких перепон.

В рамках свободи здійснення підприємницької діяльності і свободи надання послуг самозайняті особи мають практично ті ж права, що і наймані працівники. Право на здійснення підприємницької діяльності означає, що будь-який громадянин ЄС має право розпочати підприємницьку діяльність у будь-якій іншій, аніж власна країна, державі-члені ЄС відповідно до умов, встановлених для громадян цієї держави-члена. Такі ж права надаються компаніям і підприємствам, заснованим у будь-якій державі-члені ЄС.

В рамках свободи руху капіталу та платежів було усунуто усі відповідні обмеження між державами-членами ЄС та забезпечено доступ бізнесу до їх фінансових систем та фінансових продуктів.

Спільні правила конкуренції, у свою чергу, гарантують, що жодна компанія, зокрема через антиконкурентну поведінку чи держава-член, зокрема через надання допомоги і субсидій, не викривлює чи порушує чесної конкуренції на внутрішньому ринку ЄС.

Крім того, слід зазначити, що вказані свободи також поширюються на країни Європейської асоціації вільної торгівлі – Ісландію, Норвегію та Ліхтенштейн. Для цього було створено Європейський економічний простір.

Також для підтримки повної реалізації наведених свобод та забезпечення справжнього внутрішнього ринку, ЄС здійснює відповідні заходи і у інших суміжних сферах, наприклад таких, як:

- політика щодо довкілля;
- спільна торговельна політика та митний союз, спільна сільськогосподарська, транспортна політика та політика щодо рибальства;
- політика вирівнювання розвитку регіонів та згуртування, що має на меті надання допомоги найменш розвинутим територіям об'єднаної Європи;
- фінансування досліджень та інновацій тощо.

Таким чином, ми можемо побачити, які форми економічної інтеграції втілює Європейський Союз, об'єднуючи своїх членів. І це далеко не вичерпний і узагальнений огляд.

Слід окремо розглянути різницю між створенням зони вільної торгівлі, митного союзу, внутрішнього (спільного) ринку та економічного і валютного Союзу. Все це є формами організацій регіональної економічної інтеграції, які відповідно до правил ГАТТ/СОТ мають відповідати одному важливому критерію –

включати майже всю торгівлю та не збільшувати в цілому перешкоди у зовнішній торгівлі.

В угодах про вільну торгівлю (про створення зон вільної торгівлі) держави-учасниці погоджуються скасувати чи зменшити значну кількість мита поміж собою. Тим не менше, вони зберігають свою автономну зовнішню торговельну політику стосовно третіх країн. Це вимагає введення досить дорогої та складної системи визначення країни походження відповідного товару, щоб застосувати узгоджені ставки мита для конкретної країни.

Митний союз робить додатковий крок, зокрема – приймається єдиний загальний митний тариф на відповідний товар при його ввезенні чи експорті на територію будь-якої держави-учасниці.

Внутрішній ринок, у свою чергу, також включає в себе інші фактори виробництва, в термінології ЄС інші «свободи», а саме: вільне пересування людей, послуг і капіталу, а також інші загальні політики, зокрема у сфері конкуренції, сільського господарства або навколишнього середовища, тощо.

Нарешті, в економічному та валютному союзі економічні політики «успільнюються», тобто їх здійснення у визначених межах передається на наднаціональний рівень та впроваджується єдина валюта.

Таким чином, враховуючи цей понад 50-ти річний досвід європейської інтеграції стає зрозумілим, чому економічна, секторальна та торговельна частини Угоди про асоціацію є найбільшими за обсягом її складовими.

Разом з тим, саме детальний характер цих частин УА, дозволяє їх використання не тільки для регулювання двосторонньої торгівлі між Сторонами, а й, за наявності політичної волі та за підтримки суспільства, певною мірою, як основи для нової моделі соціально-економічного розвитку України.

Відповідно частина УА щодо поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі (ПВЗВТ) передбачає далекосяжне спрощення у взаємній торгівлі та відповідну гармонізацію правил, що регулюють цю сферу: як тих, що стосуються внутрішніх правил, так і тих, що регулюють зовнішньоторговельну політику. **Загальною її ціллю буде поступова інтеграція України до внутрішнього ринку ЄС – залучення до описаних вище свобод в рамках європейського простору.**

Тож чому УА визначає зону вільної торгівлі як поглиблену та всеосяжну? Як зазначалось, зазвичай угоди про вільну торгівлю включають положення про скасування або суттєве зниження мита чи митних зборів, спрощення процедур у торгівлі між Сторонами, що їх уклали. Останнє десятиліття, водночас, розвинулась тенденція до розширення сфер, що охоплюються такими угодами. Вони отримали назву ЗВТ+ чи угоди «нового покоління», а недавно у практиці власне ЄС – поглиблених та всеосяжних. Звідси, саме поняття всеосяжної ЗВТ означає спрощення (лібералізацію) торгівлі не лише значною частиною товарів (приблизно 95% груп товарів), а й послуг, руху капіталу та платежів. Водночас під поглибленою ЗВТ розуміють поступову гармонізацію у регуляторних (що регулюють економічну діяльність) сферах (стандарти, оцінка відповідності товару стандартам, конкурентна політика, державні закупівлі, тощо).

Тобто всеосяжність стосується доступу товарів чи можливості для певної економічно-торговельної діяльності потрапити на ринок іншої Сторони. А поглибленість – гармонізації внутрішніх правил економічної політики, у т.ч. тих, що

можуть створювати чи сприяти виникненню економічних конкурентних переваг, з метою гарантування того, що бізнес Сторін працює, наскільки це можливо, за подібними та рівними правилами. Разом з тим, останнє, значною мірою, залежить від панівних в державі чи об'єднанні держав уявленнях щодо цінностей та змісту, суті і мети соціально-економічної моделі, у т.ч. її ефективності.

У сучасному світі держави обмежують міжнародну торгівлю не стільки за допомогою такого способу захисту внутрішнього ринку як підвищення мита чи інших аналогічних (еквівалентних за наслідками) зборів, ефект якого в багатьох випадках як довготривалого засобу сумнівний, скільки за допомогою підвищення чи встановлення внутрішніх відмінних стандартів як для промислових товарів (стандартизація, метрологія, акредитація тощо), так і для сільськогосподарської продукції (санітарні та фітосанітарні заходи). Як можна побачити, УА також регулюватиме ці питання, встановлюючи механізм доступу до ринку, відповідні принципи, правила та процедури, маючи на меті усунення таких бар'єрів у торгівлі, попередження їх виникнення. Цей шлях в контексті гармонізації законодавства значною мірою повторює той, який пройшов сам Європейський Союз протягом історії своєї економічної інтеграції.

Частина УА «Торгівля та питання, пов'язані з торгівлею» міститиме також зобов'язання України щодо поступового наближення українського законодавства до законодавства ЄС. Йдеться про імплементацію та належне впровадження близько двох сотень регламентів та директив ЄС, а також інших актів *acquis* ЄС та міжнародних договорів і стандартів, ефективно застосування вже ратифікованих Україною міжнародних угод.

Слід наголосити, що досягнення належної відповідності українського законодавства актам законодавства ЄС, передбачених цією частиною УА, буде ключовою підставою для надання *повного* доступу до внутрішнього ринку ЄС, насамперед у таких сферах як санітарні та фітосанітарні заходи, торгівля послугами, електронна комерція, тощо.

Окрім того, частина «Торгівля та питання, пов'язані з торгівлею» (див. додаток 2) містить понад два десятки протоколів, додатків, доповнень та декларацій, що більш детально визначають параметри лібералізації двосторонньої торгівлі.

Разом з тим, 28 розділів частини Угоди про асоціацію **«Економічна та секторальна співпраця»** міститимуть положення щодо цілей, завдань, напрямів та форм співпраці між Україною та ЄС у відповідних сферах (див. додаток 3 та розділ 7).

Вказані сфери практично повторюють перелік сфер у яких, у той чи інший спосіб та різною мірою, діє Європейський Союз на свої території.

Майже у кожному розділі цієї частини УА передбачено чіткий перелік актів законодавства ЄС, які Україна зобов'язалась імплементувати, а також терміни такої імплементації.

Загалом, передбачається імплементація протягом 2-7 років з моменту набуття чинності УА або окремих її положень понад 350 актів законодавства ЄС, *acquis* ЄС загалом, та міжнародних договорів.

Крім того, враховуючи перелік сфер, співпраця відповідно до положень цієї частини Угоди дасть змогу, поряд з безпосереднім розвитком відповідних галузей та секторів економіки, залучати також контекст відносин з ЄС, у тому числі його найкращі практики реалізації політики, зокрема через участь у великій кількості

Програм та спеціалізованих Агентствах ЄС, до розвитку та здійснення перетворень, у таких сферах як інформаційне суспільство, аудіовізуальна політика, охорона здоров'я, освіта, навчання та молодь, культура, спорт та фізична культура, громадянське суспільство, транскордонна та регіональна співпраця.

Таким чином, створення ПВЗВТ, реалізація можливостей економічного та секторальної співпраці матиме далекосяжні наслідки для усіх кіл української держави та суспільства: уряду, бізнесу, громадян, споживачів, держави загалом, відкриє нові можливості та дасть гарні орієнтири для загальнодержавних перетворень.

Зокрема, опосередковано завдяки створенню ПВЗВТ з ЄС український бізнес зможе отримати краще розуміння правил міжнародної торгівлі та адаптуватись до діяльності в рамках глобальних правил, що формуються одним із найбільших і найпотужніших суб'єктів створення та поширення правил вільної торгівлі – Європейським Союзом.

Також є надзвичайно важливою можливість покращення бізнес-клімату і, як наслідок, зростання інвестицій, зростання конкуренції, як внутрішньої та і ззовні.

Звичайно, вказане вимагатиме витрат на адаптацію до нових стандартів.

В свою чергу, для держави створення ЗВТ означатиме необхідність підвищення ефективності управління, збільшення прозорості діяльності, продовження та покращення результативності реформ. Разом з тим, ефективна імплементація УА призведе до додаткових витрат з бюджету, проте прогнозоване в середньо- і довгостроковій перспективі економічне зростання дозволить збільшити доходи держави.

Для споживачів створення ПВЗВТ призведе до поступового збільшення пропозиції товарів та послуг, підвищення гарантій їх якості та безпечності, включаючи українських виробників та надавачів послуг. В той же час, посилення конкуренції в економіці та впровадження відповідних стандартів у сфері праці, ведення бізнесу, охорони довкілля, тощо призведе до підвищення вимог до кваліфікації працівників, проте, згодом також і до підвищення їх доходів.

Розділ 7. Соціально-економічні та інші сфери співпраці, що охоплені Угодою про асоціацію: стандарти та напрями для політики перетворень

У попередньому розділі ми вже згадували про частину Угоди про асоціацію «Економічна та секторальна співпраця», яка у 28 розділах визначає засади та напрями поглиблення співпраці між Україною та ЄС, а також зміст та напрями наближення законодавства України до *acquis* ЄС.

Враховуючи обсяг та характер положень цієї частини УА стисло розглянемо, для ілюстрації, основний зміст та механізми поглиблення співпраці між Сторонами, а також відповідні зобов'язання щодо наближення законодавства, у декількох вибраних сферах.

Управління державними фінансами

Співпраця у сфері управління державними фінансами, відповідно до УА, спрямовуватиметься на забезпечення розвитку бюджетної політики і надійної систем внутрішнього фінансового контролю та зовнішнього аудиту фінансових надходжень і видатків, що базуються на міжнародних стандартах, а також відповідають основоположним принципам підзвітності, прозорості, економності, ефективності та результативності.

З цією метою Україна та ЄС здійснюватимуть заходи для розвитку системи середньострокового бюджетного прогнозування та планування, удосконалення програмно-цільових підходів у бюджетному процесі й аналізу ефективності та результативності виконання бюджетних програм, а також покращення обміну досвідом й інформацією з питань планування і виконання бюджету та стану державного боргу.

Також Україна та ЄС працюватимуть над розвитком системи державного внутрішнього фінансового контролю шляхом гармонізації з міжнародно-визнаними стандартами (зокрема такими, як ІІА, ІFAC, ІNТOSAI) та методологіями, а також найкращою практикою ЄС щодо внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту в державних органах, а також з метою удосконалення методів, спрямованих на боротьбу та попередження шахрайства і корупції у бюджетній сфері.

Довкілля

У сфері охорони довкілля Україна та ЄС зобов'язуються розвивати і зміцнювати співпрацю з метою реалізації довгострокових цілей сталого розвитку.

Відповідно до УА така співпраця здійснюватиметься з урахуванням інтересів України та ЄС на основі рівності та взаємної вигоди, а також беручи до уваги взаємозалежність, яка існує між Сторонами у цій сфері та відповідні багатосторонні угоди.

Заходи з реалізації співпраці між Сторонами та адаптації законодавства стосуватимуться понад 10 напрямів, зокрема таких як: зміна клімату, екологічне управління та горизонтальні питання (включаючи освітню та навчальну підготовку), доступ до інформації з питань довкілля та процесу прийняття рішень, якість повітря, управління водними ресурсами, управління відходами, збереження і захист біотичного та ландшафтного різноманіття (екомережі), боротьба із

промисловим забрудненням і попередження промислових загроз, регулювання шумового забруднення, цивільний захист, включаючи стихійні лиха і техногенні загрози, тощо.

Реалізація Україною завдань за вказаними напрямками охоплюватиме:

розвиток всеосяжної стратегії у сфері навколишнього середовища, яка включатиме заплановані інституційні реформи (з визначеними термінами) задля забезпечення виконання і впровадження природоохоронного законодавства; чіткий розподіл повноважень природоохоронних органів на національному, регіональному та місцевому рівнях; процедури прийняття рішень та їх виконання; процедури сприяння інтеграції природоохоронної політики в інші сфери політики держави; визначення необхідних людських і фінансових ресурсів та механізм їх перегляду;

розвиток стратегій державної політики за відповідними напрямками включаючи чітко визначені терміни і основні етапи імплементації законодавства ЄС, адміністративну відповідальність, а також фінансові стратегії залучення інвестицій в інфраструктуру та технології.

Також Україна зобов'язалась поступово, належно та ефективно імплементувати у своє законодавство понад 30 актів законодавства ЄС.

Співпраця у сфері науки та технологій

Важливе значення в Угоді надається також співпраці у сфері науки та технологій з метою наукового розвитку як такого, так і зміцнення наукового потенціалу для вирішення національних та глобальних викликів.

Така співпраця матиме на меті сприяння залученню України до Європейського дослідницького простору.

Ці завдання забезпечуватимуться, зокрема, шляхом:

- обміну інформацією щодо політики Сторін у сфері науки та технологій;
- участі у Рамковій програмі Європейського Співтовариства (ЄС) з досліджень та технологічного розвитку;
- спільної реалізації наукових програм та дослідницької діяльності;
- спільної діяльності у сфері наукових досліджень, спрямованої на заохочення наукового прогресу, трансферу технологій та ноу-хау;
- реалізації програм обміну для дослідників та спеціалістів;
- організації спільних заходів щодо наукового та технологічного розвитку;
- розвитку сприятливих умов для проведення досліджень та впровадження нових технологій, а також належного захисту інтелектуальної власності результатів досліджень;
- обміну досвідом у сфері управління науково-дослідними установами з метою розвитку та покращання їхніх спроможностей щодо здійснення та участі у наукових дослідженнях.

Співпраця у сфері промисловості та розвитку підприємництва

Метою України та ЄС у цій сфері визначено покращення умов для підприємницької діяльності для всіх суб'єктів господарювання з особливою увагою до малих та середніх підприємств (МСП). Ця ціль досягатиметься шляхом

покращення, через поглиблену співпрацю, адміністративних та регуляторних рамок для українських і європейських суб'єктів господарювання в Україні та ЄС та ґрунтуючись на політиці ЄС щодо розвитку малого і середнього підприємництва й промисловості з урахуванням визнаних на міжнародному рівні принципів і практики у цих сферах.

Зокрема з цією метою Україна та ЄС співпрацюватимуть задля:

- впровадження стратегій розвитку МСП, що базуватимуться на принципах Європейської хартії малих підприємств, та проведення моніторингу процесу імплементації шляхом щорічного звітування та діалогу;
- спрощення та раціоналізації регуляторних актів та практики із окремим акцентом на обміні провідним досвідом з питань регуляторних методів, включаючи принципи ЄС;
- сприяння розвитку інноваційної політики шляхом обміну інформацією та передовим досвідом щодо комерціалізації науково-дослідних та проектно-конструкторських робіт (включаючи механізми підтримки започаткування підприємницької діяльності, пов'язаної з використанням технологій), кластерний розвиток та полегшення доступу до фінансових ресурсів;
- сприяння розширенню контактів між приватними підприємствами ЄС та України та між цими підприємствами і органами влади України та ЄС;
- підтримки вжиття заходів щодо стимулювання експорту в Україні;
- сприяння модернізації та реструктуризації окремих галузей промисловості України та ЄС.

Співпраця у сфері сільського господарства та розвитку сільської місцевості

Відповідно до УА Україна та ЄС поглиблюватимуть співпрацю у цій сфері з метою:

- сприяння узгодженості політик у сфері сільського господарства та розвитку сільської місцевості;
- посилення адміністративної спроможності на центральному та місцевому рівнях щодо планування, оцінки та реалізації політики сільського господарства та політики розвитку сільських територій;
- заохочення сучасного та сталого сільськогосподарського виробництва, із урахуванням необхідності захисту навколишнього середовища та тварин, включаючи поширення застосування методів органічного виробництва та використання біотехнологій, серед іншого, шляхом впровадження найкращих практик у цих сферах;
- обміну знаннями та найкращими практиками щодо політики розвитку сільських районів з метою сприяння економічному добробуту сільських громад, у тому числі шляхом проведення навчальних та інформаційних заходів;
- покращення конкурентоспроможності сільськогосподарського сектору та ефективності і прозорості ринків, а також інвестиційних умов;
- сприяння інноваціям шляхом проведення досліджень та просування системи дорадництва для сільськогосподарських виробників;

- посилення узгодженості позицій з питань, які обговорюються в рамках міжнародних організацій;
- заохочення політики якості сільськогосподарської продукції у сферах стандартів продукції, вимог щодо виробництва та схем якості.

Для цього Україна зобов'язалась здійснити поступове наближення свого законодавства з відповідним законодавством та регуляторними стандартами ЄС, зокрема з таких питань як політика якості сільськогосподарських продуктів, органічне виробництво, генетично модифіковані зернові, біорозмаїття, маркетингові стандарти для рослин, їх насіння, фруктів та овочів, а також живих тварин та продуктів тваринного походження.

Загалом Україна зобов'язалась здійснити адаптацію свого законодавства до близько 60-ти регламентів та директив ЄС у цій сфері, включаючи практику їх застосування.

Захист прав споживачів

Метою цього напряму співпраці є забезпечення високого рівня захисту прав споживачів та досягнення сумісності між системами захисту прав споживачів України та ЄС.

Задля досягнення цієї цілі, Україна та ЄС:

- сприятимуть обміну інформацією щодо систем захисту прав споживачів;
- застосовуватимуть експертизи щодо правового та технічного потенціалу у цій сфері з метою посилення відповідних систем законодавства та ринкового нагляду;
- удосконалюватимуть систему інформування споживачів;
- проводитимуть навчання представників органів влади та інших представників інтересів споживачів;
- заохочуватимуть розвиток незалежних асоціацій споживачів та контактів між представниками споживачів.

Крім цього, Україна поступово наближатиме своє законодавство до *acquis* ЄС, зокрема з метою гармонізації своєї системи захисту прав споживачів із відповідною системою ЄС, яка спрямована на гарантування громадянам ЄС однакового високого рівня захисту на всьому внутрішньому ринку ЄС.

Політика ЄС у цій сфері спрямована на гарантування здоров'я, безпеки та інтересів споживачів відповідно до статті 169 Договору про функціонування ЄС. Зокрема, ця політика покликана розвивати та укріплювати права споживачів щодо отримання інформації та освіти, а також щодо захисту їх інтересів.

Право ЄС трактує інформацію як ключовий фактор для споживачів при виборі ними товару, який впливає на інтереси споживача і його впевненість у цьому товарі чи послугі. У ЄС споживачі мають у своєму розпорядженні ряд інструментів та інституцій, що надають їм відповідну інформацію та допомагають вирішити будь-які проблеми, включаючи захист від нечесних торговельних практик чи недобросовісної реклами.

Суворі загальні стандарти безпеки продукції та послуг, що існують на внутрішньому ринку ЄС, є життєво важливими для збереження здоров'я споживачів. Європейський Союз встановив загальні правила безпеки, що застосовуються до послуг, продуктів харчування і непродовольчих товарів, і яких

повинні дотримуватися виробники та постачальники цих товарів і послуг. Ці правила стосуються систем моніторингу та попередження, створених для аналізу та попередження ризиків, а також для усунення небезпечних ситуацій. Також введені окремі вимоги для продуктів, склад або виготовлення чи використання яких може становити небезпеку для споживачів.

У Європейському Союзі також ефективно працюють правила, спрямовані на захист економічних і правових інтересів споживачів, зокрема у разі виникнення спорів.

ЄС, зокрема, було введено заборону на недобросовісну практику торгівлі, прийнято необхідне законодавство, спрямоване на сприяння позасудовому вирішенню суперечок і дрібних скарг, а також гармонізовано процедури припинення порушень в інтересах споживачів.

Також у ЄС, з метою ефективного застосування законодавства про захист прав споживачів, створено Європейську інформаційну мережу з питань захисту прав споживачів та відповідні національні мережі.

Важливе значення також має законодавство ЄС щодо маркування продуктів харчування, упаковок та їх вмісту, а також щодо маркування нехарчових товарів.

Метою законодавства ЄС щодо маркування харчових продуктів є гарантування доступу споживачів до повної та достовірної інформації про склад продуктів. Деякі харчові продукти, зокрема такі як генетично модифіковані організми, алергенні продукти, дитяче харчування і навіть різні напої, тощо, підпадають під спеціальні, більш суворі, правила.

Маркування непродовольчих товарів також повинне містити конкретну інформацію, з тим щоб гарантувати їх безпечне використання і надати можливість споживачам здійснити реальний вибір товару. Крім того, встановлені вимоги до упаковки харчових продуктів.

Таким чином, з метою ефективної гармонізації своєї системи захисту прав споживачів Україна має, в середньому протягом трьох років, ефективно імплементувати понад 20 регламентів та директив ЄС з питань, зазначених вище. Особливий наголос, при цьому здійснюється на ефективному та належному застосуванні вищезазначеного законодавства.

Співпраця у сфері зайнятості, соціальної політики та рівних можливостей

У рамках цього напряму Сторони зобов'язуються посилити діалог та поглибити співпрацю щодо забезпечення гідної праці, політики зайнятості, безпечних та здорових умов праці, соціального діалогу, соціального захисту, соціального залучення, гендерної рівності та недискримінації.

Метою відповідних заходів, що здійснюватимуться спільно Україною та ЄС буде:

- покращання якості людського життя;
- протистояння спільним викликам, таким як глобалізація та демографічні зміни;
- збільшення кількості та покращення якості робочих місць з гідними умовами праці;
- сприяння розвитку соціальної і правової справедливості у контексті реформуванні ринку праці;

- сприяння створенню на ринку праці таких умов, які б поєднували гнучкість та захищеність працівників;
- сприяння впровадженню активних заходів на ринку праці й підвищення ефективності служб зайнятості з метою задоволення потреб цього ринку;
- стимулювання розвитку ринків праці, що сприяють залученню людей з обмеженими можливостями;
- зменшення об'ємів тіньової економіки шляхом зменшення незадекларованої праці та зарплат «у конвертах»;
- покращання рівня охорони здоров'я та безпечних умов праці, у т.ч. шляхом проведення навчання та тренінгів з питань охорони здоров'я та безпеки праці, сприяння реалізації превентивних заходів, попередження ризиків великих аварій та управління токсичними хімічними речовинами, а також обмін практикою та результатами досліджень в цій сфері;
- посилення рівня соціального захисту та модернізація системи соціального захисту, зокрема, щодо її якості, доступності та фінансової стабільності;
- скорочення бідності та посилення соціальної єдності;
- забезпечення гендерної рівності та рівних можливостей для чоловіків та жінок у сфері зайнятості, освіти та навчання, економічної та суспільної діяльності, а також у процесі прийняття рішень;
- боротьба з дискримінацією в усіх її формах та проявах;
- посилення можливостей соціальних партнерів та сприяння соціальному діалогу, у т.ч. через розвиток законодавства та реальних механізмів діяльності профспілок. Для цього Сторони сприятимуть залученню усіх причетних сторін, зокрема, соціальних партнерів та організацій громадянського суспільства, у контексті впровадження реформ в Україні та співпраці між Сторонами в рамках УА.

Україна зобов'язалась забезпечити протягом 3-4 років поступове наближення до стандартів та практики ЄС у сфері зайнятості, соціальної політики та рівних можливостей, у т.ч. шляхом належної та ефективної імплементації понад 30 актів законодавства ЄС. Ця робота, а також тісна співпраця з ЄС – зокрема щодо впровадження таких пріоритетів, як: підвищення рівня зайнятості та мобільності працівників, підвищення якості робочих місць та умов праці, інформування та консультування працівників, боротьба з бідністю та соціальною виключеністю, модернізація системи соціального захисту – дадуть можливість приєднання України до відповідного простору ЄС, створеного політикою зайнятості, соціальною політикою та політикою рівних можливостей, що призведе, у свою чергу, до підвищення стандартів життя людей з ціллю досягнення сталого розвитку та більшої соціальної згуртованості в Україні.

Охорона здоров'я

В рамках розвитку співпраці та поглиблення діалогу у цій сфері Сторони розвиватимуть співпрацю з метою підвищення рівня безпеки та захисту здоров'я людини, як передумови сталого розвитку та економічного зростання.

Для цього, а також з метою поступової інтеграції України в європейські мережі охорони здоров'я, відповідні спільні та односторонні заходи зосереджуватимуться на таких цілях:

- зміцнення системи охорони громадського здоров'я України та її потенціалу, зокрема, шляхом впровадження реформ, подальшого розвитку первинної медико-

санітарної допомоги та навчання персоналу;

- попередження і контроль над інфекційними хворобами (такими як ВІЛ/СНІД та туберкульоз), підвищення готовності до ризику спалахів високо-патогенних хвороб та імплементація Міжнародних медико-санітарних правил;

- попередження та контроль за неінфекційними хворобами шляхом обміну інформацією та кращими практиками, пропагування здорового способу життя, визначення основних детермінант здоров'я та проблем в галузі охорони здоров'я (таких як здоров'я матері і дитини, психічне здоров'я, алкогольна, наркотична й тютюнова залежність), включаючи імплементацію Рамкової конвенції з контролю над тютюном;

- якість та безпечність субстанцій людського походження, таких як кров, тканини та клітини;

- інформація та знання в галузі охорони здоров'я, зокрема, керуючись підходом «охорона здоров'я у всіх політиках держави».

Також з цією метою Україна поступово наблизитиме своє законодавство та практики до принципів законодавства ЄС, зокрема через належну та ефективну імплементацію протягом 2-3 років майже 20 актів законодавства ЄС, зокрема у сфері інфекційних хвороб, служби крові, трансплантації тканин і клітин, а також тютюну, тощо.

Освіта та навчання, молодь

Повною мірою поважаючи права та компетенцію один одного щодо змісту навчання та організації освітніх систем, а також культурне та мовне розмаїття, Україна та ЄС в рамках УА зобов'язались сприяти розвитку співпраці в галузі освіти, навчання та молодіжної політики з метою покращення взаєморозуміння, активізації міжкультурного діалогу та посилення знань щодо відповідних культур.

Так, наприклад, співпраця у сфері освіти, серед іншого, базуватиметься на Болонському процесі, а також на Рекомендаціях Європейського Парламенту та Ради від 15 лютого 2006 року щодо подальшої європейської співпраці щодо якості вищої освіти (2006/143/ЄС) та від 23 квітня 2008 року щодо встановлення рамок європейських кваліфікацій для навчання протягом життя (2008/С 111/01).

Крім того, в контексті ***молодіжної політики України*** та ЄС погодилися поглиблювати співпрацю та обмін досвідом у цій сфері. Така співпраця, зокрема, спрямовуватиметься на:

- сприяння інтеграції молоді в суспільство загалом, заохочуючи її активну громадську позицію та ініціативність;

- сприяння молоді в отриманні знань, навичок та професійних умінь поза освітньою системою, включаючи волонтерство, та визнання цінності такого досвіду;

- активізацію співпраці з третіми країнами;

- розвиток співпраці між молодіжними організаціями в Україні, в ЄС та його державах-членах;

- просування здорового способу життя молоді;

- активізацію мобільності студентів та викладачів, полегшення доступу до освіти.

Розділ 8. Європейський простір свободи, безпеки та правосуддя

Частина 2 ст. 3 Договору про Європейський Союз покладає на ЄС завдання «надати своїм громадянам простір свободи, безпеки й правосуддя⁸ без внутрішніх кордонів, на якому забезпечено вільний рух осіб у поєднанні з належними заходами щодо контролю на зовнішніх кордонах, притулку, імміграції та попередження і боротьби зі злочинністю».

Таким чином, значення простору свободи, безпеки та правосуддя полягає в досягненні практичної мети забезпечення вільного руху громадян ЄС. Разом з тим формування та реалізація відповідних правових інструментів є невід'ємною складовою утвердження та розвитку принципів верховенства права, поваги до прав людини й основоположних свобод.

Як уже згадувалось, ці питання становлять одну із засадничих цінностей ЄС, є інтегральною основою його політик.

Щодо змісту відповідного розділу слід зазначити, що більшість його положень встановлюють досить загальні цілі, для досягнення яких Україна та ЄС повинні будуть вживати належні заходи на національному рівні, включаючи ухвалення відповідного законодавства.

Предметно розділ регулюватиме співпрацю сторін щодо:

- **утвердження верховенства права та укріплення інституцій усіх рівнів у сфері управління загалом та правоохоронних і судових органів зокрема** - з метою зміцнення судової влади, підвищення її ефективності, гарантування незалежності та неупередженості, посилення боротьби з корупцією.

- **захисту персональних даних** з метою забезпечення належного рівня захисту відповідно до найвищих європейських та міжнародних стандартів, включаючи відповідні інструменти Ради Європи. Така співпраця може включати, серед іншого, обмін інформацією та експертами. Ця співпраця має важливе практичне значення. Наприклад, на сьогодні завершені переговори між Україною та Євроюстом щодо укладення відповідної угоди про співпрацю. Разом з тим, ця Угода буде підписана та набере чинності лише після завершення процесу приведення законодавства України у сфері захисту персональних даних до законодавства ЄС та стандартів Ради Європи, що включає вдосконалення існуючого закону у цій сфері та прийняття відповідних підзаконних нормативно-правових актів;

- **вільного руху осіб**, що сьогодні переважно сприймається як головне практичне питання співпраці у цій сфері. Угода ще раз наголошує на зобов'язанні «забезпечити повне виконання» чинних угод про спрощення оформлення віз і реадмісію осіб.

Щодо питання запровадження безвізового режиму поїздок громадян України, то Угода встановлює зобов'язання Сторін вжити послідовних кроків до встановлення безвізового режиму у відповідний час після створення умов для добре керованого і безпечного пересування людей. Ці умови визначені у 2-

⁸ Для англ. «Justice» в українському перекладі в науковій літературі вживаються такі відповідники як: «юстиція», «правосуддя» та «справедливість». В цьому огляді надається перевага відповіднику «правосуддя».

фазовому Плані дій щодо лібералізації візового режиму, представлено на Саміті Україна-ЄС 22 листопада 2010 року.

Отже, УА вперше закріплює такого роду домовленість як юридичне зобов'язання, і вже не визначає відповідну мету як «довгострокову перспективу». В свою чергу, наданий ЄС у 2010 році План дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України є незалежним від Угоди, а тому його виконання не залежить від набуття нею чинності і лише його виконання обумовлює досягнення цілі безвізових поїздок громадян України до держав-членів ЄС.

- міграції, притулку та управління кордонами, що зокрема, ґрунтуватиметься на основоположних принципах солідарності, взаємної довіри, спільної відповідальності та партнерства й зосереджуватиметься на:

1. подоланні причин виникнення міграції, активно використовуючи можливості співпраці з третіми країнами та в рамках міжнародних форумів у цій сфері;

2. спільному запровадженні ефективної та превентивної політики щодо боротьби з нелегальною міграцією, незаконним переправленням мігрантів через державний кордон та торгівлею людьми, у т.ч. щодо методів боротьби з організованими злочинними групами, що здійснюють переправлення нелегальних мігрантів через державний кордон та торгівлю людьми, а також захисту жертв таких злочинів;

3. запровадженні всеохоплюючого діалогу з питань притулку, зокрема, стосовно практичних аспектів реалізації Женевської конвенції про статус біженців 1951 року, Протоколу 1967 року та інших відповідних міжнародних інструментів, а також шляхом забезпечення поваги принципу «невислання»;

4. правилах доступу, забезпечення прав та статусу осіб, яким надано доступ, гідному поводженні та інтеграції іноземців, які проживають на законних підставах;

5. подальшому розвитку оперативних заходів у сфері управління кордонами;

6. посиленні рівня безпеки документів;

7. розвитку ефективної політики повернення, зокрема у її регіональному вимірі;

8. обміні поглядами щодо нелегального працевлаштування мігрантів.

- статусу та мобільності працівників (робітників) з метою забезпечення рівного та недискримінаційного ставлення до них стосовно умов праці, винагороди або звільнення, порівняно з громадянами іншої Сторони; створення правових підстав для збереження існуючих або покращення можливостей доступу до зайнятості для українських працівників, наданих державами-членами ЄС згідно з двосторонніми договорами.

- боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму з метою посилення двосторонньої та міжнародної співпраці, включаючи співпрацю на оперативному рівні у цій сфері, імплементації відповідних міжнародних стандартів, зокрема стандартів Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (ФАТФ) та стандартів, рівнозначних тим, які були прийняті Європейським Союзом.

- **боротьби з незаконним обігом наркотиків, прекурсорів та психотропних речовин**, що базуватиметься на спільно погоджених принципах, які відповідають міжнародним конвенціям у цій сфері, та буде спрямоване на боротьбу з незаконним обігом наркотиків, зменшення обсягів постачання, торгівлі та попиту на наркотики, боротьбу з наслідками для здоров'я та соціальними наслідками наркозалежності, а також на більш ефективне запобігання відводу хімічних прекурсорів, що використовуються для нелегального виробництва наркотиків та психотропних речовин.

- **боротьби зі злочинністю та корупцією**, що буде спрямована на вирішення, зокрема, таких проблем як незаконне переправлення через державний кордон нелегальних мігрантів, торгівля людьми, а також вогнепальною зброєю та незаконний обіг наркотиків; контрабанда товарів; економічні злочини, включаючи злочини у сфері оподаткування; корупція, як у приватному, так і в державному секторі; підробка документів; кіберзлочинність, тощо, а також ефективно імплементувати Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності та три Протоколи до неї, Конвенцію ООН проти корупції та інші відповідні міжнародні інструменти.

- **боротьби з тероризмом** з метою попередження та запобігання актам тероризму згідно з міжнародним правом, міжнародними актами з прав людини, захисту біженців та гуманітарним правом, а також відповідними нормативними та підзаконними актами Сторін.

- **правової співпраці з цивільних і кримінальних справ**. Така співпраця має здійснюватись з використанням повною мірою відповідних міжнародних і двосторонніх угод та базуватись на принципах правової визначеності й права на справедливий суд. Сторони домовилися розвивати подальшу судову співпрацю у цивільних справах на основі відповідних багатосторонніх правових інструментів, зокрема Конвенцій Гаазької Конференції з міжнародного приватного права щодо міжнародного правової співпраці, судового процесу, а також захисту дітей. Стосовно судової співпраці в кримінальних справах Сторони намагатимуться посилити взаємодію щодо взаємної правової допомоги та екстрадиції.

Незалежно від того, чи положення розділу УА щодо співпраці з питань правосуддя, свободи та безпеки підпадатимуть під тимчасове застосування УА, практична реалізація значної її частини може здійснюватись шляхом розширення та поглиблення існуючих інструментів двосторонньої співпраці у цій сфері, зокрема Плану дій Україна-ЄС у сфері юстиції, свободи та безпеки, Плану-графіку його виконання, Порядку денного асоціації Україна-ЄС, тощо. Крім того, відповідні положення в частині запровадження безвізового режиму поїздок громадян України до країн ЄС реалізуються на базі Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України 2010 року.

Розділ 9. Набрання чинності Угодою про асоціацію. Виконання та втілення можливостей УА: виклик для держави та всього суспільства

*Executio est finis et fructus legis -
Виконання є завершенням та плодом закону*

Набрання чинності УА

Переговори щодо укладення УА розпочались у березні 2007 року та тривали майже п'ять з половиною років. Про їх завершення Україна та ЄС оголосили під час саміту, що відбувся в Києві 19 грудня 2011 року.

Протягом березня-липня 2012 року текст угоди було парафровано.

УА підписуватиметься представниками України, ЄС і всіх його держав-членів на найвищому політичному рівні.

Після підписання УА буде необхідно ратифікувати. Відповідно до Закону України «Про міжнародні договори України», ратифікація УА здійснюється шляхом прийняття Верховною Радою закону про ратифікацію угоди.

У ЄС ратифікація здійснюється на двох рівнях – союзному і національному. В ЄС рішення про ратифікацію приймається одностайно Радою ЄС після отримання попередньої згоди Європейського Парламенту. Крім того, УА повинна бути ратифікована усіма державами-членами ЄС відповідно до їх внутрішньодержавних процедур.

Процедура ратифікації УА може тривати кілька років. Наприклад, наразі чинна Угода про партнерство і співробітництво між Україною та ЄС і його державами-членами, яка була підписана 1994 року, набула чинності лише у 1998 році.

У зв'язку з цим розглядається питання про тимчасове застосування окремих положень цієї Угоди, насамперед щодо ПВЗВТ.

Щодо такого тимчасового застосування Україна та ЄС мають прийняти окреме рішення під час підписання.

У цьому випадку відповідні частини угоди набуватимуть чинності після ратифікації усієї УА Верховною Радою України та схваленням Радою ЄС (із зазначенням статей, які застосовуватимуться тимчасово, до набуття чинності всією Угодою в цілому).

Нові інституції

Угода про асоціацію впроваджує нові інституції, покликані забезпечити її виконання та поглиблення відносин між Сторонами.

На найвищому рівні політичний діалог та діалог в інших сферах між Сторонами відбуватиметься на рівні Самітів, на яких Україну представлятиме Президент, а ЄС – Президент Європейської Ради та Президент Європейської Комісії.

Для контролю, моніторингу та оцінки застосування і виконання УА та її перегляду у разі потреби, буде утворено Раду асоціації, яка збиратиметься періодично на рівні відповідних міністрів, в залежності від питань, що розглядатимуться. Українську Сторону в Раді асоціації представлятимуть члени Уряду, Сторону ЄС – члени Ради ЄС.

Також для підтримки роботи Ради асоціації буде створено Комітет асоціації, який складатиметься з представників Уряду України з однієї сторони та представників Ради ЄС і Європейської Комісії з іншої.

Рада асоціації та Комітет асоціації матимуть повноваження приймати обов'язкові рішення, а також рекомендації. Так, зокрема, Рада асоціації зможе переглядати та оновлювати УА, у тому числі додатки до неї, в яких містяться переліки актів законодавства ЄС, які Україна зобов'язалася імплементувати.

Рада асоціації також розглядатиме прогрес України в наближенні законодавства та зможе утворювати інші комітети або органи з окремих питань для забезпечення імплементації УА. Для детального розгляду імплементації УА в частині економічної та секторальної співпраці Рада асоціації зможе утворювати підкомітети, які, як правило, складаються із експертів.

Крім того, УА передбачено створення Парламентського комітету асоціації, який складатиметься з членів Європейського Парламенту та депутатів Верховної Ради України.

Парламентський Комітет Асоціації зможе надсилати запити до Ради Асоціації щодо відповідної інформації стосовно виконання УА, яка буде зобов'язана надати Комітету таку інформацію.

З метою залучення до реалізації Угоди громадянського суспільства передбачається створення Платформи громадянського суспільства. Це положення є інноваційним для угод про асоціацію з європейськими країнами і створює передумови для глибокого і системного залучення громадянського суспільства до усього спектру відносин між Україною та ЄС.

Парламентський Комітет Асоціації та Платформа Громадянського суспільства відповідно до Угоди повинні будуть бути проінформовані про рішення та рекомендації Ради Асоціації, та можуть надавати рекомендації Раді Асоціації.

Крім того, УА передбачає, що Комітет Асоціації та Парламентський Комітет Асоціації здійснюватимуть регулярні контакти з представниками Платформи Громадянського суспільства з метою отримання їхньої думки щодо досягнення цілей цієї Угоди.

У зв'язку з необмеженим строком дії Угоди було передбачено **можливість здійснення всебічного її перегляду, у т.ч. щодо розширення та встановлення більш амбітних цілей та завдань**, протягом п'яти років від набуття нею чинності, а також у будь-який час за взаємною згодою Сторін. Дане положення створює передумови не тільки для регулярного оновлення УА, а також для можливої формальної фіксації поглиблення європейської інтеграції України.

Механізм імплементації УА

З метою імплементації УА буде, серед іншого, запроваджено процедуру моніторингу, що означатиме безперервну оцінку прогресу у реалізації і впровадженні заходів, передбачених всією Угодою.

Моніторинг буде включати оцінку наближення українського законодавства до законодавства Європейського Союзу, включаючи не тільки прийняття відповідного законодавства, а і його належне застосування. Такий моніторинг Сторони зможуть здійснювати самостійно або, у разі згоди, спільно. Він зможе включати оперативні місії, за участю інституцій ЄС, органів і установ, неурядових організацій, наглядових органів, незалежних експертів та, за необхідністю, інших представників.

Крім того, Україна звітуватиме ЄС про прогрес у наближенні законодавства, при необхідності, до завершення перехідних періодів, встановлених УА.

Результати моніторингу розглядатимуться спочатку в рамках відповідних спеціальних комітетів або органах, створених Радою асоціації. Такі спеціальні комітети і органи зможуть приймати одноставно погоджені спільні рекомендації, які представлятимуться Раді Асоціації.

Наближення законодавства

На сьогодні адаптація законодавства України до законодавства ЄС – процес приведення законів України та інших нормативно-правових актів у відповідність *acquis communautaire*.

Угодою про партнерство та співробітництво між Україною та Європейськими Співтовариствами (Європейським Союзом) та їх державами-членами від 14 червня 1994 р. (далі — УПС) передбачено, що Україна докладатиме зусиль з метою забезпечення поступової сумісності свого законодавства із законодавством Співтовариства у 16 пріоритетних сферах, але не визначає, якого ступеню наближення слід досягти. Це дозволяло Україні самостійно визначати глибину адаптації законодавства.

Виконання зобов'язань України, що випливатимуть з майбутньої УА, насамперед в частині наближення законодавства, вимагатиме кардинального посилення та вдосконалення роботи у цій сфері.

Це пов'язано, насамперед, із такими чинниками:

1) правовою природою майбутньої УА та характером закріплених у ній міжнародно-правових зобов'язань (наявність норм прямої дії; окресленість, визначеність, структурованість, строковість зобов'язань з правового наближення; пряма обумовленість наближення законодавства й прогресу в поглибленні політичної асоціації та економічної інтеграції, у т. ч. прогресу у відкритті ринків);

2) дворазовим збільшенням, порівняно з УПС, кількості сфер, у яких здійснюватиметься наближення законодавства та збільшення вимог щодо ступеня наближення, зокрема через визначення УА конкретних актів законодавства ЄС, які необхідно імплементувати, термінів їх імплементации та порядку перегляду і оновлення відповідних переліків;

3) закріпленням зобов'язання щодо забезпечення відповідності правозастосовчої практики в Україні наближеному законодавству та відповідному *acquis* ЄС.

Таким чином, сьогодні перед Урядом України стоїть завдання удосконалення механізму наближення законодавства України до *acquis* ЄС, включаючи організацію та планування роботи з наближення законодавства, здійснення експертизи щодо відповідності проектів законів та інших нормативно-правових актів зобов'язанням України за УА та *acquis* ЄС в цілому.

Суспільство

Одним із найважливіших елементів успішності європейської інтеграції є наявність сталої та міцної підтримки громадянами реформ, необхідних для досягнення прогресу й цілей європейської інтеграції.

Відповідні **реформи часто або навіть переважно є болючим процесом, що рідко дає відчутні результати відразу**, вимагає послідовності та рішучості, а також готовності суспільства вимагати їх здійснення.

Саме **наявність артикульованого суспільного запиту на реформи відповідно до європейських цінностей та принципів**, а не лише бажання наслідків, є запорукою не тільки результативності цього процесу, а і його незворотності.

З іншого боку, вказане потребує значних змін у мисленні та цінностях суспільства, громадян держави, але найбільше у глибокому практичному втіленні відповідних цінностей у повсякденне життя суспільства та держави. Цей виклик, видається, неможливо подолати без усвідомлення значення, ролі цінностей та принципів в успіху будь-якого суспільства й людини у ньому. Важливо розуміти, наскільки важливим є дотримання цінностей для належного та стабільного функціонування суспільних та державних інститутів й інституцій, успішності обраної чи бажаної європейської моделі політичного, суспільного, економічного та соціального розвитку. **Цінності – це не те, що декларується, а те, як поведуться на практиці**, тому подолання цього розриву є ключовим моментом відповідальності громадян.

Ця відповідальність у свою чергу сприятиме активності та участі громади у цьому процесі.

Розділ 10. Асоціація з ЄС - європейська пригода України. Замість висновків

УА за своїм обсягом та змістом є найбільшим міжнародно-правовим документом за всю історію України та найбільшою міжнародною угодою з третьою країною, коли-небудь укладеною Європейським Союзом.

Практичне **втілення відносин асоціації**, досягнення амбітних цілей цих відносин **можливе лише у тому разі, коли Україна повністю усвідомлюватиме, поділятиме та підтримуватиме суть цих особливих відносин**, прямуючи до того, щоб, раніше чи пізніше, стати повноцінною частиною простору Об'єднаної Європи – Європейського Союзу.

Угода про асоціацію з ЄС, зафіксована за результатами більш ніж п'ятирічного переговорного процесу, свідчить про сприйняття цілі та бажання України перейти у простір цивілізованого світу, стати країною, що у повсякденному житті практикує, вдосконалює та поширює його принципи і цінності. **Набуття чинності та повна імплементація УА, необхідні для цього перетворення у державі та суспільстві, - стратегічна ціль України** не тільки як держави, а й суспільства, запорука гармонійного розвитку на принципах демократії, верховенства права та прав людини, досягнення процвітання й добробуту.

Обсяг *acquis* ЄС (увесь обсяг права та законодавства ЄС), який міститься в додатках до УА і має бути імплементований у законодавство України, безумовно, може **привести Україну до відповідності статусу країни-кандидата на вступ до ЄС**. Так, імплементація УА сприятиме зближенню регуляторного середовища України та ЄС, а відтак – усуненню не лише митних зборів, але і нетарифних торговельних бар'єрів, що сприятиме інтеграції України до європейського економічного та правового простору загалом, зокрема до внутрішнього ринку ЄС та Європейського економічного простору.

УА – складний та комплексний міжнародний політико-правовий документ, що може **стати основою для успішного політичного, економічного, соціального, правового та інституційного розвитку України як держави та суспільства**, визначає досяжні для цього орієнтири та цілі, надає додаткові інструменти, включаючи допомогу Об'єднаної Європи.

Таким чином, повне та належне виконання УА є достатньо амбіційною і вартісною ціллю, яка має всі підстави для того, щоб стати національною ідеєю України, яка об'єднує критичну більшість її громадян.

Вельми цікавим парадоксом видаються сумніви, що часто звучать в українському медіа-просторі щодо реальності вступу України до ЄС чи можливості досягнути успіху в наповненні та реалізації відносин асоціації, які пропонуються Угодою.

Схожі закиди та сумніви постійно звучали і стосовно реальності успіху Європейського Союзу протягом всього його існування. Ймовірність того, що післявоєнна Європа досягне таких результатів саме через інтеграцію була значно меншою, ніж ймовірність вступу України до ЄС, як її розуміють скептики цього процесу. Тим не менше, сьогодні ЄС є найбільшим інтеграційним утворенням у світі, єдиним у своєму роді, і приніс на Європейський континент, зруйнований і

спустошений двома світовими війнами, не тільки мир, а й процвітання, добробут, став, попри свої недосконалості, одним із кращих місць для життя людини.

Найважливішою запорукою цього процесу завжди була наявність критичної кількості людей – громадян Європи – готових втілювати свою мрію про спільний європейський дім, готових **розпочати і прожити**, за висловом відомого швейцарського філософа і культуролога Дені де Ружмона, **Європейську пригоду**. Тільки таке ставлення змогло допомогти і допомагає європейцям пройти крізь численні кризи і перешкоди.

Так, сьогодні в Євросоюзі, після виступу Президента Європейської комісії Ж. М. Барозу під час спеціального засідання Європарламенту, розпочалась чергова дискусія щодо майбутнього Європи – Європейського Союзу. Як це вже часто бувало у європейській історії – під час важкої кризи і через короткий час після завершення попереднього етапу реформ. Проте ЄС за свою більш ніж 50-тилітню історію, вже неодноразово доводив спроможність виходити з криз сильнішим, більш тісним союзом чи спільнотою ніж будь-коли.

Дискусія, що сьогодні розпочалась в ЄС має на меті досягти порозуміння щодо подальшого поглиблення європейської інтеграції, аж до створення політичного Союзу, а також щодо можливості більш гнучкої практичної реалізації з дотримання загальноєвропейської солідарності, моделі «Європи різних швидкостей», що дасть можливість державам-членам, які того бажають, поглиблювати інтеграцію у вибраних ними сферах.

Це дає впевненість, що **через недовгий час відкриється нове вікно можливостей і для України**, завдання якої полягає лише у тому, щоб бути готовою використати свій черговий шанс – шанс наданий Європейським Союзом іти з ним спільно, одним шляхом.

Угода про асоціацію, яка на сьогодні парафрована, і, маємо сподівання, буде підписана, є **шансом** через особливі відносини з ЄС, засновані на спільних цінностях, що практично діють у всіх сферах суспільного і державного життя, **розпочати свою пригоду – Європейську пригоду України**.

Структура УА

УА складається з преамбули, включаючи положення про цілі УА, та 8 частин:

Частина 1 – Загальні принципи.

Частина 2 – Політичний діалог та реформи, політична асоціація, співпраця й конвергенція у сфері зовнішньої політики і політики безпеки.

Частина 3 – Юстиція, свобода та безпека.

Частина 4 – Торгівля та питання, пов'язані з торгівлею *(складається з 15 розділів)*.

Частина 5 – Економічна та секторальна співпраця *(складається з 28 розділів)*.

Частина 6 – Фінансова співпраця, включаючи положення щодо боротьби з шахрайством.

Частина 7 – Інституційні, загальні та кінцеві положення *(складається з двох розділів)*.

Також невід'ємну частину угоди складають більше чотирьох десятків додатків та 3 Протоколи. Додатки, зокрема, передбачають перелік актів законодавства ЄС, яке Україна зобов'язалась імплементувати у внутрішній правопорядок, графік та кінцеві терміни їх впровадження.

Частина 4 Угоди про асоціацію –
«Торгівля та питання, пов'язані із торгівлею»

1. Національний режим та доступ до ринку товарів.
2. Засоби захисту торгівлі.
3. Технічні бар'єри в торгівлі, стандартизація, метрологія, акредитація та оцінка відповідності.
4. Санітарні та фітосанітарні заходи.
5. Митні питання та сприяння торгівлі.
6. Заснування підприємницької діяльності, торгівля послугами, електронна комерція.
7. Поточні платежі та рух капіталу.
8. Державні закупівлі.
9. Інтелектуальна власність.
10. Конкуренція (антиконкурентні дії та злиття; державна допомога).
11. Енергетика, пов'язана з торгівлею.
12. Транспарентність (прозорість).
13. Торгівля та сталий і гармонійний розвиток.
14. Врегулювання суперечок.
15. Механізм посередництва.

Частина 5 Угоди про асоціацію
«Економічна та секторальна співпраця»

1. Співпраця у сфері енергетики, включаючи ядерну.
2. Макроекономічна співпраця.
3. Управління публічними фінансами: бюджетна політика, внутрішній контроль та зовнішній аудит.
4. Оподаткування.
5. Статистика.
6. Довкілля.
7. Транспорт.
8. Космос.
9. Співпраця у сфері досліджень і розвитку.
10. Промислова політика і політика щодо підприємств.
11. Співпраця у видобувній та металургійній галузях.
12. Фінансові послуги.
13. Право компаній, корпоративне управління, бухгалтерський облік і аудит.
14. Інформаційне суспільство.
15. Аудіовізуальна політика.
16. Туризм.
17. Сільське господарство і розвиток сільської місцевості.
18. Морська політика та політика у сфері рибальства.
19. Співпраця щодо ріки Дунай.
20. Захист споживачів.
21. Співпраця щодо зайнятості, соціальної політики та рівних можливостей.
22. Охорона здоров'я.
23. Освіта, навчання та молодь.
24. Культура.
25. Співпраця у сфері спорту та щодо розвитку фізичної активності.
26. Співпраця щодо розвитку громадянського суспільства.
27. Транскордонна та регіональна співпраця.
28. Участь в програмах та агентствах ЄС.